

Kolorowe piękno wycięte z papieru. Opoczyńskie kwadraty i różgi

Opoczyńskie znane jest jako region o bogatej i wciąż żywej kulturze ludowej. W ramach szeroko pojętej sztuki ludowej rozwinęło się także wycinankarstwo. Wycinanki charakterystyczne były dla wystroju izby opoczyńskiej już w II połowie XIX wieku jako jej element dekoracyjny, z tą jednak różnicą, że ozdabiały one głównie ściany, a nie nadproża czy belki stropowe izby, jak bywało w innych regionach kraju np. w łowickim. Rozmieszczano je zazwyczaj po dwie identyczne, symetrycznie po obu stronach obrazu zawieszonego na jednej ze ścian izby. Dominowały kwadraty i różgi wielobarwne lub jednobarwne wycinanki z błyszczącego, glansowanego papieru, ażurowe, z motywami roślinnymi, zwierzęcymi, geometrycznymi, abstrakcyjnymi.

Starsze wycinanki w formie kwadratowej były wielobarwne, często wzbogacane drobnymi, doklejonymi akcentami kolorystycznymi. Z czasem skupiono się na ich dekoracyjności oraz precyzji harmonijnie wyciętych motywów abstrakcyjnych czy roślinnych, w których widoczne jest podobieństwo do archaicznych wzorów na pisankach opoczyńskich. Bywały również gwiazdy opoczyńskie czyli wycinanki koliste, składające się z małych kółek, z których jedno znajduje się w środku, a reszta tworzy kompozycję dookoła niego. Wśród wycinanek pojawiały się ziela jednobarwne, najczęściej zielone wycinanki w kształcie liścia (trójliścia), ozdabiane bibułkowymi pomponikami, czy serca - wypukła forma ozdoby papierowej w kształcie serca, ozdobiona bibułą i wycinankowymi motywami. Wycinano też szlaczki z parzyście lub wielokrotnie powtarzającymi się motywami antropomorficznymi lub zwierzęcymi, najczęściej lalki, koguty, ptaki lub jelenie. Spotykane były również pasy wstęg ornamentowane wycinankowymi ażurami. Ciekawym przykładem wycinanki były firanki - białe bibułkowe ozdoby okien.

Najbardziej znanymi i utalentowanymi twórczyniami ludowymi regionu opoczyńskiego, a jednocześnie mistrzyniami w wykonywaniu wycinanek były Panie: Józefa Stępnia, Katarzyna Wróbel, Zofia Wieruszewska oraz Marianna Knop.

Józefa Stępnia z Woli Załęznej wykonywała wszystkie rodzaje wycinanek opoczyńskich - w tym najpopularniejsze różgi i kwadraty z motywami roślinnymi i szczególnie przez nią lubianymi kogutkami i lalkami. Tworzyła wycinanki jednobarwne najczęściej w ulubionym kolorze czarnym. Cechowały je wysoki poziom artystyczny i precyzja oraz staranność wykonania. Brała udział w licznych konkursach, współpracowała ze Spółdzielnią Rękodzieła Ludowego i Artystycznego „Opocznianka” jako twórczyni wycinanek, a jej prace znajdują się w zbiorach wielu placówek muzealnych na terenie kraju.

Katarzyna Wróbel z Woli Załężnej wycinała z glansowanego papieru najczęściej różgi, kwadraty i gwiazdy. Zajmowała się również tkactwem i hafciarstwem, nie obce jej były śpiew i gawędziarstwo. Propagowała rodzimy folklor wśród młodzieży szkolnej, uczestnicząc w pokazach twórczości ludowej. Zdobywała nagrody i wyróżnienia w wielu konkursach, Cepeliadach i wystawach sztuki ludowej. Jej prace znajdują się zarówno w zbiorach muzealnych na terenie kraju, jak również w zbiorach prywatnych w kraju i za granicą.

Wycinankarstwo opoczyńskie najpopularniejsze było w latach 70. i 80. XX wieku, kiedy to około sześćdziesiąt osób wykonywało wycinanki m.in. na zlecenie Spółdzielni Rękodzieła Ludowego i Artystycznego „Opocznianka”. Obecnie w regionie opoczyńskim wycinankarstwem zajmuje się ponad dwadzieścia twórczyń ludowych. Cieszy fakt, że ozdoby te tworzą niejednokrotnie przedstawicielki trzech pokoleń w jednej rodzinie oraz, że wciąż przybywa młodych twórczyń. Do grona wyróżniających się wycinankarek obecnie należą: Helena Bednarczyk, Zofia Pacan, Bożena Dulnikiewicz i Bogumiła Pawlik.

Współcześnie wykonywane są głównie kwadraty i różgi - na ogół jednobarwne z przeważającymi w nich motywami antropomorficznymi (lalki), zwierzęcymi (kogutki), roślinnymi i ażurową ornamentyką. Najczęściej występują w kolorze czarnym, zielonym, czerwonym, pomarańczowym i niebieskim. Dziś najwięcej wycinankarek pochodzi z Bielowic, podopoczyńskiej wsi, gdzie nadal żywa jest kultura i sztuka ludowa.

Muzeum Regionalne w Opocznie w swoich zbiorach posiada 360 wycinanek, głównie z lat 70. i 80. XX wieku. W ostatnim czasie, dzięki zorganizowanym konkursom, placówka wzbogaciła się o kolejne kilkaset sztuk. Muzeum, przy współudziale twórczyń, prowadzi warsztaty dla dzieci i młodzieży, które cieszą się dużym zainteresowaniem. Współorganizuje również kiermasze rękodzieła ludowego. Wycinanki często prezentowane są na wystawach czasowych przygotowywanych przez Muzeum, jak również stanowią element wystroju chaty opoczyńskiej na wystawie stałej. Oprawiona wycinanka wręczana jest wyjątkowym gościom odwiedzającym region. Wycinanki często wykorzystywane są jako motyw dekoracyjny w publikacjach etnograficznych, na kartkach pocztowych czy przedmiotach użytkowych.